

TARSUS: "ŞAVK" ın İlk Çıkışı

Erken yaz tatilim, sevgili meslektaşım Haluk Mehricihan'ın daveti üzerine, hep merak ettiğim ülkemizin Güney bölgesini, oradaki yerel halkın yaşayışını, coğrafyasını tanımam açısından bir fırsat oldu. Özellikle Mersin, Tarsus ve Antalya'da yaşayan insanımızın yayla kültürünü yakından gördüm. Güneyin ısıcağından kaçan bölge halkı, yazın adeta klima etkisi yapan Toros yaylalarına göç ediyor. Orada kent yaşamından farklı bir yaşam biçimi oluşturmışlar. Bu göç sonucu yazın yaylaların nüfusunun yüz binleri aştığı söyleniyor. Toros'ların güzelliğini anlatmak gerçekten zor. Toros'lar yöre insanına büyük bir ekonomi de yaratıyor. Portakal, üzüm, şeftali bahçeleri ve narenciye'nin çeşitleri görülmeye değer. İnsanı çok sıcak ve olağanüstü misafirperver. Doğal güzellikleri ve tarihi inanılmaz zengin. Kısacası, bu bölge sadece turizm amaçlı ve güneş için gidilecek bir bölge değil. Toros'ların büyüyle başladım söze ama anlatmak istediğim başka: Elektrikle ilgili her konu, tabii benim doğal ilgi alanım ama şüphesiz mesleğimle tanışanların merak ettiği konulardan biri; ülkemizde elektriğin ilk ne zaman üretildiği ve kullanılmaya başlandığıdır. Bursa da elektriğin tarihini araştırırken ülkemizdeki ilk elektrik üretiminin, ilk sokak aydınlatılmasının yapıldığı ve tabii elektriği evlerde ilk kullanan kentin Tarsus olduğunu detaylı olarak öğrenmiştim. İşte bu kısa tatilde Tarsus'ta elektriğin izini sürebilir miyim diye düşündüm.

Tarsus inanılmaz bir tarih zenginliğine sahip. Sekiz bin yıllık geçmişi olduğu biliniyor. Önemli tarihi kişilikler yaşamış bu güzel belde. Kimler mi? Kimler yok ki! Son araştırmalara göre günümüzden ikibin yıl öncesinde Tarsus'ta Felsefe okulları bulunuyor ve bu okullardan birçok filozof yetişiyor. Araştırmalar geliştikçe ulaşılabilen filozof sayısı artıyor. En son 39 önemli filozof tespit edilmiş. Bunların aralarında, Şair, astronom, matematikçi, hekim ve Hristiyan kuramcılar bulunuyor. Araştırmalar geliştikçe düşünce zenginlikleri ve etki alanları ile ilgili bilgilere ulaşıyor. Birkaç örnek verelim: Aratos, Diogenes, Aristoteles, Heraklides, Heredotos... Ayrıca, Hristiyanlığın kurucularından Aziz Pavlus (St.Paul) bu güzel kentin geçmişi de duruyor. Yahudilerin peygamber olarak tanıdığı Daniel Peygamber'in mezarı da burada. Ama ilginçtir 8000 yıllık tarihi ile övünen Tarsus'ta, Türkiye'de olduğu gibi yakın tarihimizde övünecek bir şey bırakmamışlar.

Türkiye'nin ilk elektrik aydınlanmasının sağlandığı yerde, yapılan ilk elektrik santralının yerini aradım. Resimde gördüğünüz manzara ile karşılaştım. Harap halde duruyor. Bina çeşitli zamanlarda farklı amaçlarla kullanılmış. Bir zaman toprak altında kalmış. Sanıyorum belediyenin bir çalışması ile son şeklini almış. Antik çağın ve geçmişteki bütün tarihin üzerini kapatmışız diyelim! Ama II. Abülhamid'in dinamo ile dinamit'i karıştırdığı için zor ikna edilerek 2 kw gücünde kurulan bu ilk elektrik santralının orijinali olmasa bile benzerini orada yaşatabiliriz. Bu çok büyük maliyet gerektirecek bir şey değildir.

Kent aydını, kendi deyimi ile "Bir kentli yurttaş" Aratos; Kültür Sanat Dergisi Yayın Yönetmeni Uğur Pişmanlık ile Tarsus üzerine konuştuk. Bir sorduk bin ah ittik. Kentin tarihi ve kültürü üzerine birçok kitap yazmış. İlk elektrik santrali üzerine de araştırma yapmış ve yayınlamış. Sizinle paylaştığım bilgileri kitabındaki kendi araştırmalarından ve Aratos'ta yazan bilim adamlarının yazılarından aldım. Tarsus bizim İznik'e benziyor. İnanılmaz bir tarihi geçmişi var, ama kentte yaşayanlar bu konuyla kulaktan dolma bilgili ve ilgili (İlgisiz demeye dilim varmadı). Yerel yönetimlerin de ilgili olduğunu

söyleyemem. 18 yıldan beri aynı siyasi parti iktidarda olmasına rağmen yakın geçmişten kalan bu santral müze haline getirilememiş. Yetkililerin birçok gerekçeleri olabilir. Ben hiç birine inanmadım. Bu santral müze haline getirilip, orijinali bulunamasa bile ikinci, üçüncü nesil HES donatıları ile şeklen bile olsa müze olarak düzenlense, Tarsus çok şey kazanır.

Fotoğrafın sol tarafında görülen su kulesi santralın farklı amaçla kullanıldığında ilave edilmiş. Görüntü santrale gelen su iletim kanalı tarafıdır.

Santral'ın içine girdiğinizde nerede ise duvar ve çatıdaki işe yarar her şey sökülüş. Kent için Kültür Müdürlüğü tarafından hazırlanan broşürde 8000 yıllık tarih anlatılıyor. En yakın zamanın yapıtı ve tek önemli bir şey bu santral binası. O da diğer tarihi eserler gibi toprak altında. Övündüğümüz hiçbir şey yok ortada. Bu yaşadıklarım bana Ortadoğu uzmanı bir yazarın sözünü hatırlattı. (Amin Maalouf) Biz diyor yazar; tarihimizde bin yıl gerilere giderek övünecek örnekler ararız; batılı bir vatandaş sabah gazetesini açtığında övünecek bir çok haber okur. Tarsus'taki durum bundan farklı değil. Ama her yörede olduğu gibi Tarsus'ta da uğraşmaktan pişman olmayan Uğur Pişmanlık'lar var. İyi ki var, çünkü onlar kentlerin gerçek sahipleri.

Sözün kısası: Türkiye'de hemen her konuda batıdan yüzlerce yıl geri başlıyoruz. Oysa her nasılsa elektrik üretiminde (Üretimin öncülere Müslüman yerel halk değil, Anadolu'da yaşayan Hristiyan azınlıklar olsa da) o kadar geride kalmamışız. 2 kw gücünde bir değirmen çarkı ile ilk üretimi yapılmış olan bu santral orijinali olmasa bile müze olarak yapılmalı ve Elektrik Mühendislerinin kible'si olarak inşa edilmelidir. Gördüğüm yerel iktidar yöneticileri olaya sıcak yaklaşıyorlar. Olası imar sorunlarını çözecek iradeye sahip olduklarına inanıyorum. Yerel yönetimlerin yetkileri ile bu rahatça çözülür. Teknik konularda da Elektrik Mühendisleri Odası destek sağlamalıdır. Ayrıca EMO "Türkiye'de İlk Elektrik Tarsus ve Barajları" kitabının yeni baskısını yapıp tüm EMO üyelerine armağan etmelidir. Bu Kitapta konu üzerine makale yazan bilim insanları meslektaşlarımız da bulunmaktadır. Böylesine geçmişi tarihi zenginliklerle dolu bu güzel ilçemizin sıcak insanlarına yakışan, uzak ve yakın tarihlerine sahip çıkmaktır.

Bütün meslektaşlarıma önerim: "Türkiye'nin ilk şavk'ının" yakıldığı ve bir çok ilklerin başladığı, bir zamanlar başkent olmuş bu güzel ilçemizi mutlaka görün. Sizi de benim gibi derinden etkileyeceğine inanıyorum.

Mümin CEYHAN
Elektrik Mühendisi